

**Pr. lect. univ. dr. Ovidiu Soare,
Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie,
Universitatea „Dunărea de Jos“ din Galați**

INIȚIATIVE SPIRITUALE, CULTURALE ȘI SOCIALE PREZENTE ÎN SATUL ROMÂNESC INTERBELIC

Abstract: *The interwar period was an active period, in which the fundamental institutions the Church, the School and the Family sought to follow the path of spiritual, cultural and social perfection. They wanted to transform the Romanian village and align it with modern society, which was emerging in Europe at the beginning of the twentieth century. Sociological research in the interwar period was intended to be a way for the country to be better known, in other words, to be better known Romanian realities, especially through monographic research initiated by sociologist D. Gusti, these being considered the birth certificate of the Romanian Sociological School. The study presents some aspects related to the activity of the Church and Cultural Homes in rural areas, along with the presence of Royal Student Teams and the obligation of Social Service in villages.*

Keywords: *Romanian village, Interwar period, Church, Cultural Centers, Royal Student Teams, Social Service.*

Perioada interbelică a fost o perioadă activă, în care instituțiile fundamentale – Biserica, Școala și Familia – doreau să meargă pe calea desăvârșirii spirituale, culturale și sociale. În primul rând Biserica urma îndemnul Sfântului Apostol Pavel: „Desăvârșiți-vă, mângâiați-vă, fiți uniți în cuget, trăiți în pace, și Dumnezeuul dragostei și al păcii va fi cu voi“ (II Corinteni 13, 11). Unitatea în cuget și pacea au fost prezente în spațiul românesc odată cu sfârșitul Primului Război Mondial și cu înfăptuirea visului de veacuri a românilor, Marea Unire de la 1918. Cu toate acestea, desăvârșirea națională nu luase sfârșit. Se dorea transformarea satului românesc și alinierea lui la societatea modernă, care se contura în Europa la începutul secolului XX.

Cercetarea sociologică în perioada interbelică s-a dorit a fi o cale prin care țara să fie cunoscută mai bine, cu alte cuvinte, să fie cunoscute mai bine realitățile românești, în special prin cercetările monografice inițiate de sociologul D. Gusti, acestea fiind considerate actul de naștere al Școlii Sociologice românești¹. Institutul Social Român, înființat în anul 1921, a avut scopul de a cerceta problemele sociale ale României, care să ajute la cunoașterea și înțelegerea lor², prin monografiile sociologice. În primul număr al revistei *Sociologie românească*, Dimitrie Gusti afirma:

„Institutul Social Român și-a statornicit ca punct principal în programul de lucru cunoașterea țării prin monografia sociologică. Este vorba mai ales de monografiile sătești, fără să nesocotim însă nici monografiile regionale, nici monografiile industriale sau orășenești și nici chiar cercetarea unei probleme restrânse la fața locului”³.

Era chemată să facă parte din echipele de cercetare monografică intelectualitatea românească, mergându-se până la conducătorii religioși și civili ai neamului nostru, cultivând-se în același timp o Etică și o Politică a Adevărului⁴.

Sociologul Traian Herseni afirma că după Marea Unire din 1918 era necesară o nouă orientare. Se dorea găsirea și formularea unui stil național de existență, o concepție românească despre lume și viață. Calea prin care doreau să descopere toate aceste lucruri era cercetarea monografică, alături de cercetările istorice. Toate ace-

1. Originalitatea demersului inițiat de Gusti constă în modul în care a intuit parcursul cercetării sociologice de tip monografic, iar actualitatea sa – în strategiile organizaționale și comunicaționale pe care le-a dezvoltat între membrii Școlii. Aceste principii au fost aplicate, în special, prin implicare și participare. Aceste principii au făcut din Școala de la București un participant activ la conferințele și la congresele internaționale de sociologie și o prezență importantă în revistele de specialitate occidentale. Respectarea lor i-a asigurat, de fapt, recunoașterea pe plan internațional, în V. PRICOPIE, *Recunoașterea internațională a Școlii Gusti*, Editura Tritonic, București, 2004, pp. 7-8.

2. Vezi ***, *Institutul Social Român*, Editura Cultura Națională, București, 1926.

3. Dimitrie GUSTI, „Sociologie românească”, în: *Sociologie românească*, Institutul Social Român, anul I, nr. 1, București, 1936, p. 7.

4. D. GUSTI, „Sociologie românească”..., pp. 7-9.

tea aveau rolul de a înlătura imitarea formelor de viață din străinătate⁵.

„Intelectualii de toate gradele, de la studentul începător într-ale științei și învățătorul de la țară, până la savanții de toate specialitățile, sunt chemați să întreprindă campania aceasta pentru cunoașterea țării. Iar realizatorii practici, de la educatori până la reformatorii politici, sunt datori să țină seama în activitatea lor de aceste date ale realității românești”⁶.

Studiile sociologice interbelice, inițiate și coordonate de sociologul Dimitrie Gusti, au scos în evidență faptul că populația din mediul rural trebuia să fie ajutată din punct de vedere economic, cultural și educațional, iar trei dintre modalitățile concrete prin care se puteau înlătura toate acestea erau: activitatea *Căminelor Culturale* în mediul rural, prezența *Echipelor Regale Studențești* la sate și obligativitatea *Serviciul Social* la sate.

Alături de aceste trei direcții principale de revigorare a satului românesc, care intrau într-un proiect mai amplu de organizare a vieții culturale, patronat de sociologul Dimitrie Gusti, a mai existat una de *organizare a propagandei culturale* prin radiofonie, prin organizarea Universității Radio. Prin crearea Universității Radio se urmărea formarea sentimentului de comunitate, de conștiință a valorilor și de solidaritate națională. Vorbind despre importanța radiofoniei, la începutul anilor 30, Dimitrie Gusti evidențiază faptul că programele radiofonice speciale vor trebui să fie corespunzătoare diferitelor grupări și cercuri sociale, iar programele pentru adulți să fie împărțite în programe pentru săteni, orășeni, muncitori și minoritari⁷.

Înființarea Serviciului Social a venit pe fondul „refacerii vieții celulare a poporului” în urma „influențelor păgubitoare, care au pătruns în viața de tradițiuni sănătoase, de muncă și de cinste a poporului nostru”⁸.

5. Traian HERSENI, „Rostul Monografiilor sociologice”, în: *Sociologie românească*, Institutul Social Român, anul I, nr. 1, București, 1936, p. 16.

6. T. HERSENI, „Rostul Monografiilor sociologice”..., pp. 16-17.

7. D. GUSTI, *Despre Cultură*, Fundația „Dimitrie Gusti”/Biblioteca Județeană „V. Voiculescu”, Buzău, 1996, p. 281.

8. N. V. POPESCU, „Cronica Internă”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, anul LVII, nr. 9-10, București, 1939, p. 602.

Prin *Legea Serviciului Social*, apărută în *Monitorul Oficial* nr. 242/18 octombrie 1938, Biserica avea un rol bine definit. Astfel, la articolele 10 și 11 din această lege se stipulează faptul că scopul Căminului Cultural este de a ajuta, întări și adânci acțiunea Bisericii, a Școlii și a autorităților de Stat prin preoți, profesori, funcționari administrativi, care au obligația să-și desfășoare activitățile obștești în cadrul Căminului Cultural⁹.

Alături de *Fundația Regală „Principele Carol”*, Echipele Regale Studențești au fost concepute ca echipe de acțiune în domeniul culturii poporului. Ele trebuiau să arate practic ce și cum să se facă implementarea unor modele de viață civilizată, fiind sprijinite în această activitate de *Fundația Regală*¹⁰.

Prin toate aceste instituții cu caracter cultural și social se dorea o mai bună organizare a țării, în care satul să fie văzut ca un pol central în acest tip de acțiune. Dimitrie Gusti vorbește despre *participarea satelor la organizarea țării*, arătând că alături de *concepția centralistă*, în cadrul acestei acțiuni trebuie avută în vedere și *concepția organizării locale*, aceasta fiind văzută ca o acțiune orizontală, din care să nu lipsească cercetările monografice ale satelor, precum și activitatea echipelor studențești, activitate care va duce la dinamizarea și la schimbarea mentalității satelor; toate acestea gravitând în jurul Căminelor Culturale.

„Căminele solidarizează, în vederea acțiunii de ridicare a satului, sătenii, funcționarii din sat, preotul, învățătorul și fii satului ajunși în orașe, în vederea acțiunii de ridicare a satului lor, la nivelul accesibil în veacul al XX-lea și necesar pentru consolidarea temeinică a satului românesc. La toate acestea se adaugă obligativitatea serviciului social pentru toți absolvenții de școli superioare ce urmează să intre în administrația de stat”¹¹.

Acțiunea serviciului social aducea energii tinerești și numeroase mijloace necesare pentru extinderea și definitivarea acestei acțiuni. Prin introducerea serviciului social obligatoriu la sate începea o nouă etapă de organizare a țării.

9. *** „Legea Serviciului Social”, în: *Monitorul Oficial*, nr. 242, București, 1938.

10. D. GUSTI, *Despre Cultură...*, p. 35.

11. D. GUSTI, „Participarea satelor la organizarea țării”, în: *Sociologie românească*, anul III, nr. 4-6, București, 1938, p. 103.

Revenind la înființarea Serviciului Social, putem spune că a avut un impact social deosebit. Astfel, în *Revista de Sociologie românească* din iulie-septembrie 1938, Dimitrie Gusti anticipează necesitatea prezenței unei legi a Serviciului Social, argumentând prin afirmațiile pozitive ale diferitelor personalități din spațiul social românesc. Astfel Gusti amintește de faptul că Mitropolitul Nicolae al Ardealului a fost pentru Echipele Regale din Ardeal un adevărat îndrumător sufletesc, prețuind activitatea acestor echipe și afirmând faptul că în anumite județe acțiunea Echipele Regale ar trebui să se desfășoare pe câțiva ani. Aceleași solicitări au venit și din partea mai multor prefecți ai județelor unde au lucrat aceste echipe¹².

În *Telegraful Român* din anul 1939, părintele Dumitru Stăniloae prezintă unele aspecte legate de Serviciul Social, ca urmare a unei întrebări apărute în ședințele Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Sibiului, întrebare care a devenit apoi chiar titlul mai multor articole: *Există vreo legătură între Sociologia lui Durkeim și Serviciul social?*¹³

Serviciul Social se dorea a fi văzut ca o formă de organizare și sistematizare a activităților de ridicare a satelor românești, alături de Căminul cultural, loc și îndemn pentru munca de propagare a activităților serviciului social, potrivite cu firea și trebuințele poporului¹⁴.

Observăm atenția cu care părintele Dumitru Stăniloae analizează implicare Serviciului Social în lumea satelor și dacă acest serviciu va aduce idei și acțiuni străine tradițiilor și spiritualității poporului român.

După ce analizează diferitele teorii și concepții sociologice cu privire la religie și societate și care erau prezente în sociologia interbelică, părintele Stăniloae afirmă că Serviciul Social, care este o creație a sociologului Dimitrie Gusti, este o creație în sine care cuprinde dispoziții și acțiuni sociale și nu trebuie să-i căutăm cu excesivă scrupulozitate și temere legături directe sau indirecte cu unele lucrări sociologice care

12. D. GUSTI, „Serviciul Social”, în: *Sociologie românească*, anul III, nr. 7-9, București, 1938, p. 295.

13. Vezi pr. Dumitru STĂNILOAE, „Există vreo legătură între Sociologia lui Durkeim și Serviciul social?”, (I), în: *Cultură și duhovnicie*, vol. 2, Editura Basilica, București, 2012, pp. 401-430 și pp. 437-442.

14. Pr. D. STĂNILOAE, „Există vreo legătură între Sociologia lui Durkheim...”, p. 401.

sunt străine tradiției și spiritualității poporului român. Autorul Serviciului Social s-a ferit de a transpune în dispozițiile lui acele teorii sociologice străine societății noastre, iar această grijă să o vedem ca pe un element asigurator. Domnia Sa și-a dat seama că nu este bine să așezi o acțiune atât de importantă ca aceea a ridicării satelor pe temeli străine ca cele ale Sociologiei lui Durkheim¹⁵.

Acest lucru nu înseamnă că acțiunea de ridicare culturală și spirituală a satelor prin căminele culturale și Serviciul Social era una ideală. Tot în aceste articole, în care este analizat Serviciul Social și impactul lui asupra satului românesc, părintele Stăniloae identifică anumite neajunsuri care s-au strecurat în acest tip de acțiune socială.

Unul dintre acestea este faptul că prin activitatea Căminului cultural acesta urma să devină centrul satului, iar celelalte instituții, precum Biserica, Școala și Primăria, vor fi ca niște sateliți ce urmau să graviteze în jurul Căminului cultural. Acest lucru poate fi corect cu celelalte instituții dar nu și cu Biserica, care este locul spiritualității satului, de unde Dumnezeu binecuvintează satul întreg, având un rol central și față de Căminul cultural. Este locul în care-L întâlnim pe Hristos, care este „*calea, adevărul și viața*“ (Ioan 14, 6)

Pe bună dreptate, părintele Stăniloae observă faptul că în organizarea Căminului cultural, din *Legea Serviciului Social*, acesta va avea mai multe secții, iar ultimele două sunt secția minții și secția culturii sufletului, fiind astfel despărțită religia de cultura minții, care are prioritate față de religie, în ordinea preocupărilor Căminului cultural. Acest lucru poate da impresia, ca urmare a întâietății culturii minții față de cultura sufletului, că religia este inferioară minții. În satele noastre dreapta prețuire a religiei este prima îndatorire a omului. Se constată însă că prin Serviciul Social, poate fără intenție și numai teoretic, nu și practic, se va arăta poporului că religia este lucrul cel mai de pe urmă. Acest lucru nu este nici bun și nici educativ.

Părintele Stăniloae își exprima dorința ca la o viitoare punere la punct a *Legii Serviciului Social* se va inversa ordinea secțiilor, pentru ca religia să nu fie pe ultimul loc.

15. Pr. D. STĂNILOAE, „Există vreo legătură între Sociologia lui Durkheim...“, pp. 438-439.

Afară de aceste observații nu se poate face niciun reproș *Legii Serviciului Social* din punct al concepției și al bunului gând de la care a pornit¹⁶.

Amintim aici că alături de instituțiile oficiale de stat ale României interbelice și Biserica desfășura acțiuni culturale și educative atât la orașe, cât și la sate, care au fost reflectate în ziarul *Telegraful Român*¹⁷, mergând după învățătura Sfântului Apostol Pavel: „*Propovăduiește cuvântul, stăruiește cu timp și fără timp, mustră, ceartă, îndeamnă cu toată îndelunga-răbdare și învățătura*“ (II Timotei 4, 2).

Comentând asupra *Legii Serviciului Social*, sociologul Dumitru Sandu scoate în evidență faptul că această lege aplicată numai pentru un an de zile în România, între octombrie 1938 și octombrie 1939, când a fost nu abrogată, ci suspendată, reprezintă unul dintre experimentele sociale contradictorii ale perioadei interbelice. A fost un experiment social contradictoriu pentru că această lege a venit după o perioadă de patru ani, 1934-1938, când echipele regale studențești, pe bază de voluntariat, au întreprins acțiuni sociale de excepție la sate și, deodată, această activitate de ridicare culturală și socială a satelor devenea obligatorie prin *Legea Serviciului Social*. Cauzele acestei obligativități au fost multiple, de la contracararea acțiunilor de atragere a tinerilor în mișcarea legionară și comunistă, până la ideologia de tip totalitar prezentă în acea perioadă în Europa¹⁸.

Prin această lege, Căminele Culturale deveneau un spațiu al dezvoltării culturii, sănătății, sufletului și educației naționale, ceea ce făcea ca, pe de o parte, Căminul Cultural să sprijine acțiunile Bisericii, iar, pe

16. Pr. D. STĂNILOAE, „Există vreo legătură între Sociologia lui Durkheim...“, pp. 438-441.

17. Vezi pr. D. STĂNILOAE, „O țărâtime nouă“, în: *Cultură și duhovnicie*, vol. 1, Editura Basilica, București, 2012, pp. 287-289; pr. D. STĂNILOAE, „În apărarea parohiilor“, în: *Cultură și duhovnicie*, vol. 1..., pp. 330-332; pr. D. STĂNILOAE, „Satul și preotul“, în: *Cultură și duhovnicie*, vol. 1..., pp. 696-698; pr. D. STĂNILOAE, „Școala țărănească religioasă“, în: *Cultură și duhovnicie*, vol. 2..., pp. 223-226; Pr. D. STĂNILOAE, „Mersul la biserică – obligație națională“, în: *Cultură și duhovnicie*, vol. 2..., pp. 241-244; pr. D. STĂNILOAE, „Funcția culturală a preoțimii, astăzi“, în: *Cultură și duhovnicie*, vol. 2..., pp. 269-273.

18. Dumitru SANDU, „Ridicarea satului prin el însuși. Ideologii și practici în interbelicul românesc“, în: *Secolul 21*, nr. 1-6, anul 2012, București, 2012, p. 219.

de altă parte, Biserica, prin implicarea ei, să ajute la buna desfășurare a acestui proiect social¹⁹.

Activitatea culturală a Căminelor culturale era sprijinită de *Fundația Culturală Regală „Principele Carol”*, fundație apărută în anul 1921, fiind continuatoarea *Fundației Culturale Regale*, înființată de regele Carol I în anul 1891, și care avea ca scop ajutorarea, susținerea și crearea faptelor de cultură, punând astfel în practică opera de reformă socială și culturală, în principal a satelor românești.

Ordinul circular 3.816/7 mai 1937, adresat de Prefectura Județului Brăila primarilor comunelor rurale din județ spre executare și pretorilor de plasă pentru supraveghere, comunică faptul că

„*Fundația Culturală Regală «Principele Carol»* [...] posedă aproape în toate comunele din țară terenuri pentru construire de cămine culturale și osebite loturi demonstrative în țară care trebuie să producă ceva până la realizarea scopului propus de Fundație, rugându-vă din nou să luați de urgență măsuri [...] pentru arendarea prin licitație publică, sau prin bună învoială a loturilor ce aparțin Fundației, cu prețurile cele mai avantajoase posibile. Termenele de arendări vor varia între 1-3 ani”²⁰.

Este cunoscut rolul pe care l-a avut în culturalizarea satului românesc *Fundația Culturală Regală „Principele Carol”*. Scoatem în evidență faptul că în țară activitatea acestei fundații era într-o continuă perfecționare. Prezentăm două adrese, semnificative în acest sens, din doi ani diferiți, 1935 și 1937. Prima dintre acestea, cu nr. 3794/13 mai 1935, aducea la cunoștința prefectului județului Brăila importanța Echipelor Regale Studentești, alcătuite din inițiativa Maestății Sale Regele și îndrumate de Fundația regală, care au fost prezente în 12 sate din țară, timp de trei luni, în anul 1934. Dorința Fundației era ca numărul satelor să crească și aceste echipe să fie prezente „în județele a căror conducere va da concursul, susținând materialicește și moralicește echipa ce o dorește pentru județul său”. În continuare, prefectul era rugat, dacă dorește să susțină o astfel de echipă, să facă cunoscut de urgență acest lucru, indicând și satul în care această echi-

19. N. V. POPESCU, „Cronica Internă”..., p. 602.

20. Arhivele Naționale ale României, Serviciul Județean Brăila (S.J.A.N.Br.), Fond Prefectura jud. Brăila, Dosar 17/1937, f. 209.

pă să-și desfășoare activitatea. Echipa era formată din 10-15 persoane, din care făceau parte un medic uman și unul veterinar, un agronom, o maestră de gospodărie etc., iar întreținerea, transportul și materialele necesare acestei echipe, timp de trei luni ar costa 150.000 lei. Adresa se încheie cu următoarea frază: „Hotărârea D-Voastre ne este necesară pentru ca din timp să putem proceda la alcătuirea echipei și să o aducem la cunoștința Maestății Sale Regelui”²¹. Adresa ajungea la Brăila pe data de 16 mai 1935, iar pe data de 25 mai 1935 prefectura trimitea următorul răspuns Fundației Culturale Regale:

„Domnule Director General, La adresa dvs. nr. 3794/13 mai/a.c., avem onoare a vă comunica că această prefectură apreciază foarte bine opera socială despre care faceți mențiune și ar fi foarte bucuroasă să poată primi o asemenea echipă, însă cu destul regret nu o putem solicita anul acesta, din cauza stării financiare foarte precare a județului, datorită căreia nici cheltuielile strict obligatorii nu le putem îndeplini la timp”²².

Dacă adresa referitoare la activitatea echipelor studențești din vara anului 1935 are un caracter exploratoriu și interogativ, adresa cu nr. 5681/5 iunie 1937 are unul informativ/imperativ.

„Domnule Prefect, *Fundația Culturală Regală «Principele Carol»*, potrivit Înaltului ordin primit de la Maestatea Sa Regele Carol II, organizează trimiterea unor Echipe de Studenți și de Tehnicienii, medici, agronomi, medici veterinari, maestre de lucru, instructori ai Institutului Superior de Educație Fizică (I.S.E.F) etc., cari să stea timp de trei luni de zile în sate și să contribuie la ridicarea culturală a sătenilor, precum și la aplicarea Legii educației prerogative. Și în județul D-Voastră se va trimite o asemenea Echipă Studențească și anume în comunele Movila Miresii și Valea Cânepii. Vă rugăm, Domnule Prefect, să ne acordați toată atenția și sprijinul D-Voastră, pentru a duce la bun capăt a unei inițiative, la care desigur și D-Voastră vă alăturați, dat fiind locul de unde pornește și scopul național și de interes obștesc pe care-l urmărește”²³.

21. Arhivele Naționale ale României, Serviciul Județean Brăila (S.J.A.N.Br.), Fond Prefectura jud. Brăila, Dosar 31/1935, f. 213.

22. Arhivele Naționale ale României, Serviciul Județean Brăila (S.J.A.N.Br.), Fond Prefectura jud. Brăila, Dosar 31/1935, f. 214.

23. Arhivele Naționale ale României, Serviciul Județean Brăila (S.J.A.N.Br.), Fond Prefectura jud. Brăila, Dosar 17/1937, f. 239.

Adresa era semnată de prof. Dimitrie Gusti, Directorul general al Fundației Culturale Regale. De această dată prefectura reacționează în conformitate cu îndrumările primite în adresă. Adresa ajunge la prefectură pe data de 22 iunie 1937, iar pe data de 24 iunie 1937 sunt trimise două adrese, cu nr. 5.903, respectiv 5.904. Prima dintre adrese este adresată primarilor din cele două comune, Movila Miresii și Valea-Cânepii, iar cea de a doua adresă este adresată pretorilor din plasele de care aparțin cele două comune, Ianca și Silistraru. Celor doi primari, prefectul le transmite următoarele:

„Vă invit să le acordați toată atenția și întregul concurs de care va avea nevoie inclusiv găzduirea și procurarea alimentelor pentru a putea duce la bun sfârșit această inițiativă, dat fiind locul de unde pornește și scopul național și de interes obștesc pe care-l urmărește”²⁴.

Același lucru este transmis și în adresa adresată pretorilor din plasele respective.

Culturalizarea satului românesc poate fi exemplificată și printr-o adresă a Inspectoratului Școlar al Județului Brăila către Prefectura Județului Brăila, cu nr. 823/9 iunie 1937, prin care Inspectorul Școlar M. Popescu solicita un număr cât mai mare „din cărțile scriitorilor noștri: P. Ispirescu, I. Creangă, Mihail Lungeanu ș.a.”, pentru a putea fi trimise la timp școlilor primare din județ, necesare premierii elevilor „sânguincioși și cu aleasă purtare” cu ocazia serbărilor de la sfârșitul anului școlar. Aceste cărți „de povestiri și de știință popularizată, pe lângă încurajarea celor buni, s-ar face și o bună și sănătoasă propagandă culturală, știut fiind faptul că sunt gustate atât de cei mari, cât și de cei mici”²⁵. Prin Decizia nr. 121/19 iunie 1937 „se aprobă a se da revizorului școlar din biblioteca prefecturii, un număr de 132 cărți pentru distribuire ca premii la școlile din județ”²⁶.

O adresă către Prefectura județului Brăila, înregistrată cu numărul 1002/29 ianuarie 1937, aducea la cunoștință faptul că în comuna

24. Arhivele Naționale ale României, Serviciul Județean Brăila (S.J.A.N.Br.), Fond Prefectura jud. Brăila, Dosar 17/1937, f. 240-241.

25. Arhivele Naționale ale României, Serviciul Județean Brăila (S.J.A.N.Br.), Fond Prefectura jud. Brăila, Dosar 17/1937, f. 233.

26. Arhivele Naționale ale României, Serviciul Județean Brăila (S.J.A.N.Br.), Fond Prefectura jud. Brăila, Dosar 17/1937, f. 234.

Tufești căminul cultural „Locotenent Dima Grigore“ s-a afiliat Fundație Culturale Regale „Principele Carol“. Adresa se încheie cu următoarea frază, semnificativă pentru studiul nostru: „Vă rugăm ca atunci când veți da cărți căminelor culturale din județ să ne dați și nouă“. Semna la președinte, Pr. Constantin Agapie²⁷.

Căminele Culturale, prin cursurile sătești organizate, aveau rolul de a ridica nivelul cultural al sătenilor, iar Echipele Regale Studențești aveau rolul de a cerceta satul românesc, de a vedea ce este tradițional și autentic, precum și de a semnaliza disfuncționalitățile de ordin cultural, spiritual, social, sanitar sau economic și modalitatea prin care toate acestea pot fi îndreptate. Amintim aici campania sanitară din luna august 1938, desfășurată la sate, unde echipele regale studențești, în colaborare cu Ministerul Sănătății și conducătorii Căminelor Culturale, au implementat *problema Culturii Sănătății*, ceea ce a însemnat desfășurarea de acțiuni care priveau: „combaterea bolilor sociale; schimbarea condițiilor de viață ale țăranilor din punct de vedere economic, igienic și sufletec, cercetarea familiei din punct de vedere al gospodăriei, bugetului și alimentației“, toate acestea având ca scop schimbarea mentalității sătenilor, precum și ridicarea sănătății satelor românești²⁸.

În perioada 1934-1938 funcționau în România un număr de 2305 Cămine Culturale la sate, cele mai multe dintre acestea în Basarabia – 653, în trei dintre județe numărul lor fiind egal sau mai mare de 100 – Bălți 108, Soroca 100 și Lăpușna 100 –, comparativ cu județele din Transilvania unde numărul total de Cămine culturale a fost de 146, iar cele mai multe au fost 31, în județul Năsăud²⁹.

Numărul mare de cămine culturale din Basarabia se explică prin faptul că în această parte de țară predominau localitățile rurale. Folosindu-se de nucleele de activitate create de Serviciul Social, în Eparhia Hotinului, Episcopul Tit a sprijinit activitatea culturală prin preoțimea din întreaga eparhie, ajungând să aibă 475 de Cămine Cul-

27. Arhivele Naționale ale României, Serviciul Județean Brăila (S.J.A.N.Br.), Fond Prefectura jud. Brăila, Dosar 17/1937, f. 17.

28. D. GUSTI, *Despre Cultură...*, p. 507.

29. D. GUSTI, *Despre Cultură...*, p. Anexe.

turale, iar prin aceste instituții s-a urmărit ridicarea intelectuală și materială a satelor; adăugăm faptul că eparhiotul Hotinului a fost președinte activ al Căminelor Culturale din județul Bălți, din acea perioadă³⁰.

Cursurile sătești organizate în Căminele culturale în anul 1938 au fost în număr de 101, iar Echipele Regale Studentești, în perioada 1934-1938, au desfășurat un număr de 230 de campanii, în 114 sate, fiind implicate în această activitate 2553 de persoane, cele mai multe cursuri, în număr de 48, fiind desfășurate în județul Soroca³¹. Prezența sătenilor la cursurile sătești era monitorizată prin procese verbale, convocatoare și rapoarte de activitate, ceea ce înseamnă că procesul de culturalizare și educare a sătenilor era luat în serios. De acest proces depindea dezvoltarea societății românești interbelice. Aceste cursuri țărănești au continuat și după anul 1938. Le întâlnim la începutul anului 1944 și în comuna Ianca, județul Brăila.

Pentru a înțelege modalitatea în care se desfășurau aceste cursuri, prezentăm mai multe adrese din județul Brăila. Convocatorul Primăriei Ianca, Județul Brăila, din data de 4 ianuarie 1944, cu numărul 5106, se adresează locuitorilor din comună, care, pe bază de tabel, erau convocați pentru a participa la cursurile țărănești, în conformitate cu ordinul Ministerului Afacerilor Interne nr. 11.2817/1943. Participanții erau înștiințați de faptul că aceste cursuri se vor ține în fiecare joi și duminică, după-amiază, „cu scopul de a vi se da cunoștințe despre buna conducere a gospodăriei și lămuriri în toate problemele de ordin material, moral și național“. Convocatorul scoate în evidență importanța acestor cursuri și „marea grijă ce o duce conducerea Statului pentru ridicarea satelor“. Semnează Gh. C. Vlad – primar și D. I. Pistică – notar³².

Ordinul cu numărul 112817/1943 al Ministerului Afacerilor de Interne făcea referire la necesitatea, importanța și organizarea cursurilor țărănești, afirmând că „specificul realității sociale românești

30. N. V. POPESCU, „Cronica Internă“..., p. 600.

31. D. GUSTI, *Despre Cultură...*, p. Anexe.

32. Arhivele Naționale ale României, Serviciul Județean Brăila (S.J.A.N.Br.), Fond Primăria Comunei Ianca, jud. Brăila, Dosar 12/1944, f. 15.

este satul", unde în proporție de 80% *Țara este sat*, iar preocuparea principală a Statului este *ridicarea satului*. Scopul administrației este acela de a dezvolta acțiunile pe teren, iar „terenul nu este altceva decât poporul. Statul Românesc este Stat de țărani”, ceea ce înseamnă că de la această idee trebuie să pornească „toate programele de înfăptuiri și toate proiectele de reformă. Administrației îi incumbă datoria ridicării satului”.

Ordinul menționează în continuare că administrația „trebuie să se transforme într-o școală de educație civilă a sătenilor, care să completeze, pe de o parte, și să continue educația dată în școlile primare, iar pe de altă parte să suplinească lipsa mijloacelor de culturalizare, de la orașe, ce lipsesc la sate”. Se specifică faptul că aceste cursuri se vor organiza în fiecare comună, după un program bine stabilit, sub directa supraveghere a Prefecturilor, Primăriilor și a Sfaturilor Comunale, fiind implicați în acest sens specialiști din toate domeniile de activitate, în strânsă colaborare cu Căminele Culturale. La această adresă este de menționat faptul că la sfârșit aduce aminte celor implicați în această acțiune că „activitatea depusă în cadrul cursurilor țărănești constituie o condiție pentru înaintare a funcționarilor respectivi”, cu alte cuvinte promovarea lor în funcții superioare depindea de felul în care se vor fi implicat, știindu-se faptul că îndeplinirea ordinelor în teritoriu nu era așa de bine pusă la punct³³.

În adresa Primăriei Comunei Ianca, cu numărul 509/7 februarie 1944, primarul comunei raportează președintelui plasei Ianca faptul că, începând cu data de 6 ianuarie 1944 și până la data respectivului raport, în fiecare duminică și joi s-au desfășurat cursurile țărănești, cu bărbații din comună, iar de la 9 ianuarie și până la 30 ianuarie, în fiecare joi, cu femeile, însă „frecvența nu a fost una mulțumitoare”, deoarece o parte dintre bărbați sunt mobilizați, iar alții nu sunt pătrunși de importanța acestor cursuri. Cu toate acestea, la fiecare întrunire au participat între 50 și 80 de persoane. Temele abordate, atât din punct de vedere teoretic, cât și practic, la cursurile pentru bărbați, au fost diverse, de la îngrijirea gospodăriilor, a culturilor agricole sau a

33. Arhivele Naționale ale României, Serviciul Județean Brăila (S.J.A.N.Br.), Fond Primăria Comunei Ianca, jud. Brăila, Dosar 12/1944, f. 19.

igienii corporale, până la eroii neamului și respectarea legilor țării. Amintim aici: importanța pădurii din punct de vedere igienic, economic și național; bolile frecvente la animale: antraxul, pesta porcină, variola ovină, combaterea lor, vaccinarea (Ion Bărbulescu – brigadier silvic); eroii satului, jertfele pentru patrie, păcatele grele și vicile, corespondența cu fii satului și cu ostașii de pe front (Gogu Sârbu – preot); autoritățile sunt de Dumnezeu orânduite, drepturile și obligațiile de buni români, legile țării și respectarea lor (I. Giurea – prim pretor). Temele abordate la cursurile pentru femei au acoperit aria activităților gospodărești: rolul femeii în gospodărie, femeia ca mamă (Aflătârlă Sofia – soră de ocrotire); aranjarea și servitul mesei, curățenie și estetică (Octaviana Antohi – învățătoare); hainele, portul popular, țesăturile de lână, in și cânepă, scuturatul, aranjarea și păstrarea lor (Zoe Moroianu – învățătoare); curățenia corporală, baia, insectele parazite (Ion Moroianu – agent sanitar); preparatul diferitelor alifii, a băilor pentru copii, spălatul, călcatul și păstrarea rufelor (Sofia Aflătârlă – soră de ocrotire)³⁴.

Ridicarea nivelului cultural era înfăptuită și prin șezătorile literare organizate în provinciile alipite și care aveau rolul de a ridica conștiința națională și patriotică a locuitorilor acelor provincii. Spre exemplificare, prezentăm o adresă a Ministerului de Interne, nr. 2645 A./17 martie 1937, în care se aduce la cunoștința Prefectului Județului Brăila că:

„Societatea scriitorilor români, potrivit scopurilor și programului său de lucru, va organiza șezători literare în provinciile alipite, la care vor conferenția scriitorii Victor Eftimiu și N.I. Herescu profesor universitar și vor citi din operele lor: Alex. Cazaban, Ion Agârbiceanu, Ion Minulescu, George Gregorian, Ion Pilat, Aron Cotruș, Mihail Sorbul, Zaharia Bârsan, Mircea Damian etc., cu intrarea gratuită pentru studenți și școlari.

Comunicându-vă cele de mai sus și având în vedere importanța acestei inițiative din punct de vedere cultural și național, avem onoare a vă ruga să binevoiți a întâmpina pe scriitori la gară cu căldură și grijă festivă, preschimbând prilejul șezătorilor în sărbători culturale și a da tot concursul necesar delegatului acestei societăți, d-l George Gregorian,

34. Arhivele Naționale ale României, Serviciul Județean Brăila (S.J.A.N.Br.), Fond Primăria Comunei Ianca, jud. Brăila, Dosar 12/1944, f. 11-12.

scriitor și membru în comitet, pentru o cât mai bună reușită a acestor manifestații culturale, îngrijind totodată a se distribui o parte din biletele de intrare la aceste șezători prin organele respective din județ și oraș³⁵.

O problemă deosebit de importantă pentru ridicarea nivelului cultural și educațional era aceea a obligativității și frecvenței școlare.

„Nu toți copiii de vârstă școlară dau pe la școală, iar dintre cei care se înscriu destul de puțini urmează sârguincios; prea puțini termină cu succes și chiar și aceștia ajung, cu ușurință, să uite aproape tot ce au deprins, neavând cum să-și păstreze cunoștințele dobândite și cum să și le împrățieze, în împrejurările lor de toată ziua, în care ele intervin, obișnuit, în prea mică măsură. Organizarea definitivă și eficace a învățământului nostru primar, care trebuie înfăptuită în sfârșit, nu poate pleca decât de la cunoașterea precisă a elementelor acestei stări de fapt, urmând apoi ca să se găsească chipul să-l înlăture³⁶.

Toate acestea erau afirmate de către Dimitrie Gusti în urma unor anchete desfășurate la începutul anilor 1930. Cu toate acestea, aspectele privind educația și frecvența școlară nu s-au lămurit, mai ales în mediul rural.

Obligativitatea frecventării școlii, în perioada interbelică, atrăgea după sine și anumite presiuni pe care Statul le exercita asupra familiilor. Astfel, familiile care nu-și trimiteau copii la școală erau amendate. În numeroase cazuri aceste amenzi erau anulate din diferite motive, cum ar fi lipsa de comunicare, veniturile scăzute ale familiilor sau dacă copii se întorceau la școală în cel mai scurt timp. Însă acest proces era unul foarte serios, implicând mai multe instituții, ceea ce înseamnă că procesul de învățământ era luat în serios de instituțiile statului. Prezentăm mai jos un caz de în care lipsa de comunicare dintre instituții și familiile copiilor a fost deficitară. Notarul comunei Traian, I. Niculescu, din județul Brăila, prin adresa cu nr. 1.647/12 februarie 1937, înregistrată la Prefectura Județului Brăila, înaintea-ză un „tablou de copii de școală din această comună care deși sunt trimiși pe la meserii sunt chemați la școală și amendați pentru că

35. Arhivele Naționale ale României, Serviciul Județean Brăila (S.J.A.N.Br.), Fond Prefectura jud. Brăila, Dosar 17/1937, f. 64.

36. D. GUSTI, *Despre Cultură...*, p. 327.

nu frecventează cursurile³⁷. Prefectura, la rândul ei, prin adresa nr. 1318/17 februarie 1937, aduce la cunoștință ministrului de interne și revizorului școlar al județului că elevii „din cursul complimentar au fost trimiși la meserii de părinții lor“. Numele acestor elevi se regăsesc într-un tabel alăturat. Sfârșitul adresei: „Față de cele ce preced, am onoare a vă ruga să binevoiți a dispune ca părinții elevilor prevăzuți în tabloul anexat să fie scutiți de amenzile școlare³⁸. Pentru studiul nostru important este, pe de o parte, faptul că școala din mediul rural se interesa ca elevii să frecventeze cursurile, iar pe de altă parte, observăm interesul familiilor acestor copii de a primi o calificare într-un domeniu prezent pe piața muncii. În „tabloul anexat“ sunt prezenți 21 de elevi, 17 băieți și 4 fete. Două dintre fete erau surori, Maria și Dobrița Cojocar și învățau croitoria la București, Calea Șerban Vodă, nr. 113, la o doamnă pe nume Otilia Arginteanu. Celelalte două fete învățau croitoria în Brăila, la două ateliere diferite, unul pe strada Regala, la Neculai Robitu și altul pe I. C. Brătianu, nr. 111, la Gheorghe Dumitru. Din cei 17 elevi: 2 au ales meseria de cârciumar, 5 de cismar, 3 de croitor, 1 frizer, 1 cojocar, 1 tâmplar, 1 rotar, 1 servitor și 1 tipograf. Cel care alesese să fie tipograf, pe nume Ungureanu Gheorghe, își făcea ucenicia la București, tipografia fiind pe strada Mitruș Lăptaru, nr. 142, la Panait Merlan, chiar dacă la acea vreme în județul Braila existau 10 „tipografii și stabilimente grafice³⁹. Din cei 21 de elevi, băieți și fete, 14 învățau meserie în Brăila, 4 în București, și câte unul la Ploiești, Urleasca și Galați. Chiar dacă Brăila era cel mai apropiat centru urban dezvoltat, 6 dintre elevi au mers în alte orașe, dintre care 4 la București. Interesant este și faptul că acest tabel cuprinde numele elevilor, numele părinților și al patronilor unde învățau meserie, localitatea și adresa unde se aflau acele ateliere, ceea ce înseamnă că lucrurile privind educația elevilor era luată în serios. Ministerul

37. Arhivele Naționale ale României, Serviciul Județean Brăila (S.J.A.N.Br.), Fond Prefectura jud. Brăila, Dosar 17/1937, f. 19.

38. Arhivele Naționale ale României, Serviciul Județean Brăila (S.J.A.N.Br.), Fond Prefectura jud. Brăila, Dosar 17/1937, f. 20.

39. Toate cele 10 tipografii și stabilimente grafice se aflau în Brăila; Arhivele Naționale ale României, Serviciul Județean Brăila (S.J.A.N.Br.), Fond Prefectura jud. Brăila, Dosar 31/1935, f. 196.

Internelor răspunde la adresa prefecturii că se suspendă amenzi-
le aplicate locuitorilor notați, prin adresa înregistrată la Prefectura
Județului Brăila cu nr. 5.356/29 aprilie 1937⁴⁰.

Analiza prezentată în această lucrare, cu exemple concrete din
spațiul rural românesc, din perioada interbelică scoate în evidență
transformările care se doreau a fi făcute în societatea românească,
având ca fundament cercetarea sociologică, urmând anumite strategii
și etape, prin studierea amănunțită a satului românesc. Acest proces
a fost continuat după al Doilea Război Mondial, urmând perspective
de factură comunistă. După anul 1989 societatea românească este
într-o continuă căutare de a revigora și de a desăvârși satul românesc.
Suntem încrezători că după această perioadă pandemică lucrurile vor
reveni la normal, pe calea unor transformări care vor pune în lumină
valorile satului românesc.

40. Arhivele Naționale ale României, Serviciul Județean Brăila (S.J.A.N.Br.), Fond
Prefectura jud. Brăila, Dosar 17/1937, f. 212.